

УДК 911.3:32.01(477)(091)

Марія Мирош

ТИПІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ (СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)

В даній статті проаналізовано основні підходи сучасної науки до дефініціювання явища політичної активності. Запропоновано авторське визначення політичної активності. Охарактеризовано існуючі авторські підходи до можливих структуризацій політичної активності. Проаналізовано класифікації форм політичної активності за критеріями легальності та рівня усвідомленості, та введено додаткові – за суб'єктом, організованістю, видом прояву, інтенсивністю, формами прояву, часом існування, напруженістю та суспільним резонансом. Здійснено власну спробу класифікації політичної активності, за якою в її структурі виділено 5 складових та 3 рівні прояву.

Ключові слова: політична активність, форми, типи, рівні, компоненти політичної активності, конвенційна та неконвенційна, автономна та мобілізаційна, «мобільна» та «імобільна» політична активність, квазіактивність.

Марія Мирош. ТИПИЗАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ (ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ). В данной статье проанализированы основные подходы современной науки к дефиниционированию явления политической активности. Предложено авторское определение политической активности. Охарактеризованы существующие подходы к возможным структуризациям форм политической активности. Проанализированы классификации форм политической активности по критериям легальности и уровня осознанности, и введены дополнительные – по субъекту, организованности, виду проявления, интенсивности, формами проявления, времени существования, напряженности и общественному резонансу. Осуществлена собственная попытка классификации политической активности, по которой в ее структуре выделены 5 составляющих и 3 уровня проявления.

Ключевые слова: политическая активность, формы, типы, уровни, компоненты политической активности, конвенционная и неконвенционная, автономная и мобилизационная, «мобильная» и «иммобильная» политическая активность, квазиактивность.

Mariya Myrosh. STANDARDIZATION OF POLITICAL ACTIVITY (HUMAN GEOGRAPHICAL ASPECT). This paper analyzes the main approaches of modern science to definition a phenomenon of political activity. An author's definition of political activity has been suggested. Existing approaches to characterize the possible classifications and structuring of the forms of political activity have been given. the classification of forms of political activity by the criteria of legality and the level of awareness, and put more – on the subject, organization, type of manifestation, intensity, manifestations, lifetime, intensity and publicity has been analyzed. Attempt to classify own political activity for which in its structure identified 5 components and 3 levels of display have been done.

Key words: political activity, forms, types, levels and components of political activity, conventional and unconventional, independent and mobilization, «mobile» and «immobile» political activity, kvaziactivity.

Постановка проблеми: Найпотужнішим механізмом втілення демократії в сучасному громадянському суспільстві, без перебільшення, є швидке та всебічне залучення громадян до свідомої активної співпраці в політичному процесі національного державотворення, забезпечення їх конституційного права на участь в управлінні державними справами та місцевому самоврядуванні. Мова йде про політичну активність громадян, тобто активну політичну позицію в політичних процесах, участь в прийнятті політичних рішень та відповідальність за суспільне життя країни. Тому питання наукового аналізу такого явища є нагальним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій і виділення невирішених раніше частин проблематики статті: Досліджувана нами проблема є міждисциплінарною, а для суспільної географії – ще й досить новою. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти політичної активності розроблялись у працях українських та іноземних вчених політологів (Л. Мілбрайт, Д. Ольшанський, А. Дегтярьов, Г. Дилигенський, О. Шестопал), соціологів (Н. Смелзер, В. Жуков), політичних психологів (К. Абульханова-Славська, Г. Белицька, А. Брушлинський, М. Берштейн, Л. Рубінштейн), та, в меншій мірі – географів. Дослідженням географічних аспектів прояву різних форм політичної активності займалися О. Шаблій (електоральна географія), Б. Яценко (політична ситуація), О. Гладкий (екстремальна

географія), В. Миронюк, Є. Хан (електоральна географія регіону), О. Склярська (політичні процеси), А. Голод (політична поведінка) та ін. Проте повноцінних, комплексних досліджень теоретичних аспектів політичної активності, її форм та типів, підходів до розуміння та оцінки, в суспільній географії немає, або вони знаходяться на початковому етапі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Саме тому метою нашої роботи обираємо раціональний відбір підходів до розуміння політичної активності населення регіону як суспільно-географічного об'єкту, що вимагає глибокого наукового аналізу. Реалізація даної мети передбачає виконання завдання – ретельного аналізу дефініційовань, класифікацій та типізацій політичної активності, використовуваних в суміжних із суспільною географією науках, та які можуть бути прийнятні для суспільно-географічного вивчення політичної активності населення регіону.

Виклад основного матеріалу. Термін «активність» походить від латинського «activus», що в буквальному перекладі означає «діяльний» і вживається в науковому обігу для позначення інтенсивної діяльності, активного стану. Вперше термін було вжито в Давній Греції [6, с. 158].

За «Коротким оксфордським політологічним словником», політична активність (political activity) – поняття, що характеризується спільністю дій, рухом енергії індивідів та соціальних груп, що направлені на зміну свого політичного статусу й оточення у певному регіоні [6, с. 158].

«Короткий словник політологічних термінів» подає таке визначення політичної активності – енергійна, наполеглива діяльність особистості, групи, різних політичних сил і організацій, спрямована на досягнення певних соціально-економічних і політичних цілей. Це діяльна життєва позиція людини, що виражається в спрямованості її мислення, поведінки, вчинків, у принциповості, послідовності відстоювання своїх поглядів та інтересів [6, с. 158].

Крім цього, існує чимало авторських визначень політичної активності.

Класик політичної думки М. Вебер стверджує, що політична активність є сукупністю елементарних політичних дій (акцій), кожна з яких, співвідноситься з діями інших людей і орієнтується на них [2, с. 229]. Політична діяльність, поведінка і спілкування являють собою відповідно різні форми і способи інтерпретації активності, коли увага концентрується на засобах державного впливу суб'єкта на об'єкт (діяльність) або на зміну особистої ролі і позиції суб'єкта (поведінка), або ж, нарешті, на міжсуб'єктних взаємовідносинах (спілкування). Саме в такому підході є певне розуміння того, чому форми політичної активності збігаються, або ототожнюються, або замінюються у своєму визначенні через форми й типи політичної участі, політичної діяльності чи політичної поведінки [6, с. 158].

Дещо відмінними є визначення сучасних політологів, політичних психологів, соціологів.

Отже, можна запропонувати власне визначення *політичної активності* – це вид суспільної активності, що являє собою систему поглядів, уявлень, установок, ідеологій, знань щодо політичного життя в країні, реалізується через певні форми політичної поведінки з метою задоволення власних і суспільних потреб і досягнення певних цілей.

Досліджуючи феномен політичної активності, необхідно зосередити увагу на її структурі, компонентах, складових, формах та типах.

В межах цієї статті не будемо наводити вичерпний перелік усіх можливих компонентних структур та класифікацій форм політичної активності, а лише розглянемо окремі підходи.

Політична активність у різних людей варіюється. М. Вебер у своїй лекції «Політика як покликання і професія» виділив три можливих рівні активності в політиці:

- професійна активність;
- активність у політиці «за сумісництвом»;
- активність у політиці «з нагоди».

Професійний рівень заняття політикою демонструють політичні лідери, які зробили політику «справою життя», а також люди, які в професійному плані обслуговують політичних лідерів: партійні функціонери, державні чиновники, політтехнологи, журналісти.

Другий рівень участі в політичному житті представлений активістами партій і громадських рухів, які, хоча і займаються політикою, беручи участь у мітингах, виступаючи в ролі агітаторів, спостерігачів на виборах, все ж мають сферу професійних інтересів, що лежить поза політикою.

Третій рівень об'єднує більшу частину громадян, чия політична активність проявляється в участі у виборах, в акціях протесту [2].

Американські політологи К. Джанда, Дж. Беррі і Дж. Голдман виділили два блоки активності:

- *активність, що демонструє підтримку влади і політичної системи* – участь у святкових заходах з приводу будь-яких подій, робота в якості спостерігача на виборах. Навіть піднімаючи державний прапор у святкові дні, прикріплюючи на одяг значки з державною символікою, людина стає політично активною і демонструє підтримку країні і побічно її політичній системі;

- *активність, за допомогою якої громадяни намагаються вплинути на владу і змінити певні сторони суспільного життя.* У цю групу об'єднані такі форми:

- голосування за партії і політиків, які виражають інтереси певної групи виборців;
- контакти з офіційними особами (найчастіше з представниками місцевих органів влади), щоб повернути їх увагу до яких-небудь проблем;
- ініціативні рухи (збір підписів за проведення референдуму з якого-небудь питання, письмові звернення до органів влади, в ЗМІ);
- участь у санкціонованих мітингах, демонстраціях;
- особливі форми участі – лобювання, фінансування виборчих кампаній [6, с. 159].

Російські вчені О.М. Карпенко і І.А. Ломанов виділяють 5 компонентів, котрі являють собою зміст політичної активності: розумова; електоральна; стихійно-масова; структурна; професійна [3, с. 135-143], і 2 рівні політичної активності: індивідуальний, колективний рівні соціально-політичної активності: груповий (первинні, малі групи молоді в політиці), організаційний (рівень молодіжних організацій), масовий (масовий політичний рух) [3, с. 144].

На основі наведених підходів пропонуємо в політичній активності виділяти 5 *змістових складових та 3 рівні прояву*.

Компоненти, змістові складові п.а.:

- *світоглядна* (політична свідомість, обізнаність та зацікавленість в політиці);
- *інформаційно-пізнавальна і комунікаційна* (пасивна політична активність: опрацювання політичної літератури та преси, перегляд політичних шоу та програм, інтернет-активність (політичні форуми, блоги, соціальні мережі);
- *електоральна* (активність населення (явка, участь у виборах та передвиборчих кампаніях, активність різних соціальних груп), активність політичних партій, рухів, груп за інтересами (участь у виборах, виборчих кампаніях);
- *професійна* (активність громадян, партій, рухів, об'єднань, що професійно займаються політичною діяльністю);
- *протестна*.

3 рівні прояву активності:

- *низький рівень*: найпростіші реакції (позитивні і негативні) на імпульси-подразники, які надходять від політичної системи, її інститутів та їх пред-

ставників, але не пов'язані з необхідністю високої особистої активності людини. Населення, в основному, не цікавиться політикою, а несвідомо втягуються в політичні процеси завдяки впливу зовнішніх факторів впливу;

- *середній рівень*: участь у діях, пов'язаних з делегуванням особистих повноважень, виконання окремих ситуаційних, одноразових доручень;

- *високий рівень*: виконання відносно постійних конкретних політичних функцій в межах інститутів політичної системи або опозиційних її.

Існує чимало підходів до класифікації форм політичної активності. Найбільш поширений – за критерієм легальності – поділ їх на «конвенційні» (легітимні) і «не конвенційні» (нелегітимні) [12, с. 155-156]. Цю класифікацію використовують як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники.

Конвенційні форми політичної активності цілком узгоджуються з правилами і нормами (передусім правовими), які існують в суспільстві, і варіюють від абсентеїзму до участі в політичних організаціях. До традиційного типу (конвенційного) п.а. відносяться ті його форми, які будуються навколо голосування, мобілізуючого значні політичні ресурси. Основною формою конвенційного поведінки є участь у виборах. Участь у виборах дозволяє обмежити прояви небезпечних для політичної системи форм масової активності, спрямувавши її в інституціональне (регульоване нормами) русло, коли невдоволені політикою уряду люди виражають свій протест, голосуючи за зміни. А інша частина громадян за допомогою виборів демонструє підтримку урядовому курсу. Вже на цьому прикладі можна побачити, що конвенційна активність орієнтована на досягнення різних цілей.

Неконвенційні форми виходять за межі чинних правил і норм і варіюють між «м'якими» (підписання петицій, участь у санкціонованих мітингах і страйках) та «жорсткими» або й протизаконними (захоплення приміщень, погроми, нищення майна, голодування, прояви екстремізму тощо) політичними діями. Передбачає використання неінституціоналізованих форм і методів боротьби [1, с. 15].

Неконвенційна активність підрозділяється на *ненасильницькі* і *насильницькі* види. До перших можна віднести мітинги і марші протесту проти будь-яких дій офіційної влади, пікети, сидячі страйки у громадських місцях і під вікнами урядових будівель, перекриття транспортних магістралей. Ці дії можуть здійснюватися з порушенням чинного законодавства. Свідома відмова підпорядковуватися законам (а у виняткових випадках – відмова від сплати податків), проведення несанкціонованих акцій протесту, припинення будь-якої ділової активності – всі ці дії об'єднуються назвою «громадянська непокоря». Тактика масових ненасильницьких акцій громадянської непокори була обґрунтована М. Ганді та М.Л. Кінгом. Виступаючи за незалежність Індії, М. Ганді в 1930 р. очолив «Соляний похід» – своєрідну символічну акцію протесту проти урядової соляної монополії. У США в кінці 50-х – першій половині 60-х рр. рух за громадянські права негрів, очолюваний М.Л. Кінгом, використовуючи

ненасильницькі акції, зумів домогтися прийняття законів, які скасовують расову сегрегацію у південних штатах США та надають афроамериканцям рівні з іншими виборчі права [12].

Далеко не всякі акції протесту досягають результату, більше того, вони можуть перерости у форми конфронтації з використанням насильства. Неконвенційна насильницькі форми участі охоплюють спектр дій від масових заворушень і псування майна до тероризму [12].

Рівень усвідомленості стає критерієм, що дозволяє поділяти політичну активність на автономну та мобілізаційну [1, с. 15].

Тип активності, заснований на придушенні або викривленні вільних політичних переваг і який визначається тиском зовнішніх обставин (адміністративним, партійним контролем), визначається політологами як *мобілізаційний*. Він носить примусовий характер. Стимулами політичної активності стають страх, адміністративна дисципліна. Як правило, мобілізаційна активність направлена на створення видимості підтримки політичної системи, сформованого елітою образу національного чи регіонального лідера, національного проекту, і його метою є демонстрація відданості правлячій еліті, всенародної єдності і схвалення проведеної політики. Таку модифікацію п. а. ще називають квазіактивністю [1, с. 15].

І навпаки, *автономна* активність розглядається як результат раціонального і відносно вільного вибору.

Сучасні політичні системи, в тому числі і демократичні, передбачають поєднання мобілізаційних і автономних форм. Це означає, що поряд з раціональними мотивами участі в політиці, які сформувався на основі усвідомлення власних інтересів, політична активність індивідів може бути відповіддю на мобілізаційні заклики партій, демагогічну риторику політичних лідерів.

С. Гантінгтон і С. Ліпсет уточнюють, що тип політичної активності значною мірою визначається характером існуючого *політичного режиму* [6]. Зрозуміло, проблема політичної активності не може бути розглянута без урахування правових основ. Правова система, що існує в суспільстві, визначає кордони і допустимі норми політичної активності. В умовах постмодерністської лібералізації загальнодержавної думки виникає необхідність додаткової верифікації норм політичної активності. Одним з різновидів протестної п.а., що отримав розвиток у ХХІ ст., стала *модель ненасильницького опору*. Дана модель, що базується на гуманістичних принципах Гандізму, отримала популярність як технологія оранжевих революцій або революцій постмодерну. Ця політична технологія пропонує молоді поставитися до політики як до гри, веселого цікавого заходу. Зокрема, Д. Шарп навіть розкриває 198 механізмів реалізації постмодерністської стратегії політичної активності [6, с. 161]. Окрім цього, сьогодні п. а. молоді все частіше набуває мережевої форму. Деякі дослідники вважають за краще говорити в цих умовах про становлення моделі «мережевої політичної активності» у Інтернеті, блогах, соціальних мережах, на форумах (Р. Коллінз, Е. Гідденс, М. Манн,

М. Гранноветер).

Російські й українські дослідники [11] відзначають, що політична активність має й свої особливості і, відповідно, прояв в неоднакових формах в умовах демократичного і недемократичного (перехідного) суспільства. У демократичних суспільствах вона проявляється у таких формах як голосування на виборах різних рівнів, референдумах, участь в управлінні, у місцевому самоврядуванні, в діяльності парламенту. Крім того, наприклад, в ході передвиборчої кампанії чимало людей залучається до різних форм практичної активності – збирання підписів, зустрічі з кандидатами, мітинги, демонстрації, пікети, наметові містечка тощо. Демократичні конституції передбачають і різні форми прямого впливу громадян на органи влади при прийнятті рішень, зокрема, законні форми демонстрацій, мітингів, збирання підписів під петиціями, безпосередні контакти з офіційними особами. О. Шестопад у праці «Людина і політика» згадує і про такі форми політичної активності, як страйки, сіт-іни, антивоєнні демонстрації, захоплення порожніх приміщень безпритульними тощо [6, с. 161].

У недемократичних суспільствах, де обмежуються політичні права і свободи, політична активність переважно формальна і найчастіше проявляється лише в участі у виборах. Неконвенційні ж форми політичної активності жорстко переслідуються владою.

Російські політологи В. Жуков і Б. Краснова розглядають політичну активність особистості у двох аспектах: по горизонталі та по вертикалі, у вигляді своєрідної матриці. Критеріями вони вважають, по-перше, різні форми прояву активних політичних дій, наприклад, членство в партіях, робота в державних структурах, участь в мітингах, рухах тощо, а по-друге, активність суб'єкта в будь-якому окремому виді діяльності [6, с. 161].

Політичний психолог Д. Ольшанський бере за основу своєї класифікації «мобільні» (активні) та «імобільні» (латентні, неактуалізовані) форми політичної активності [7, с. 387]. Активних форм він називає шість: 1) найпростіші реакції (позитивні і негативні) на імпульси-подразники, які надходять від політичної системи, її інститутів та їх представників, але не пов'язані з необхідністю високої особистої активності людини; 2) участь у діях, пов'язаних з делегуванням особистих повноважень (електоральна поведінка), виконання окремих ситуаційних, одноразових доручень; 3) особиста участь в діяльності політичних організацій, відвідування зборів та інших заходів; 4) виконання відносно постійних конкретних політичних функцій в межах інститутів політичної системи або опозиційних їй; 5) пряма політична дія – вихід з товаришами на мітинги, допомога в побудові барикади, участь в політичних сутичках тощо; 6) активна, в тому числі керівна, діяльність в позаінституційних політичних рухах, спрямованих проти існуючої політичної системи з метою добитися її заміни чи радикальної перебудови, часто це лідерство у натовпі, налаштованому на злам політичної системи [7, с. 387].

Серед «імобільних» форм Д. Ольшанський виокремлює чотири основні форми: 1) повна виклю-

ченість із політичних взаємин, обумовлена низьким рівнем громадянського розвитку; 2) політична виключеність як результат надмірної бюрократизації – самої панівної політичної системи, низьким зворотним зв'язком між цією політичною системою і громадянським суспільством в цілому, розчаруванням людей в політичних інститутах; 3) політична апатія як форма неприйняття політичної системи, нав'язаної людям ззовні – наприклад, в результаті програшу війни і завоювання країни ворогом; 4) політичний бойкот як прояв активної ворожості до політичної системи та її інститутів.

Смисловий вимір «активність–пасивність» як критерій для визначення рівня і форм політичної активності досить популярний серед дослідників. Так, політичний психолог Б. Мар'єнко пропонував розглядати політичну активність у вигляді континууму, на одному з полюсів якого – політична пасивність (абсентеїзм виборців, політична іммобільність), а на протилежному – політична гіперактивність та екстремізм (від участі у пікетуваннях, страйках до терористичних дій та громадянської війни) [5, с. 81–82].

Конкретні форми політичної участі розглядаються у працях В. Петухова (починаючи від різних проявів політичного інтересу і закінчуючи реальними способами впливу на владу – участь у виборах і референдумах, мітингах, голодуваннях, у діяльності політичних партій та суспільних організацій, звернень до органів влади тощо) [10].

Крім наведених типізацій, існують інші критерії до виділення форм та типів політичної активності. Ми пропонуємо типізувати політичну активність:

- за суб'єктом політичної активності: політична активність індивідів: (тут ще можна здійснювати поділ за різними соціальними групами: за статтю (чоловіків, жінок), за віком (молоді, середнього віку, похилого віку); політична активність мас (політичних партій, рухів, груп за інтересами, груп тиску);
- за організованістю: усвідомлена (ціленаправлена); ситуативна; стихійна;
- за видом прояву: міжнародна (дипломатична, громадська); суспільна (регіональна, місцева, колективна); особистісна (відставка, голодування, абсентеїзм та ін.);
- за інтенсивністю: активна; пасивна;
- за формами прояву: відсутні форми як такі (недорозвиненість політичної активності); первинні форми: політичні думки, ідеї, обізнаність із політичною ситуацією, читання політичної літератури, перегляд політичних програм, відвідування політичних сайтів і форумів та інше; середні форми: участь у виборах, у референдумах, плебісцитах, участь у первибірчих кампаніях, допомога політичним особам, петиції та ін.; вищі форми: участь в мітингах, страйках, акціях, бунтах, демонстраціях, ходах, участь у політичних партіях, рухах, групах за інтересами, професійна політична діяльність;
- за часом існування: постійна (тривала); зтяжна (періодичність); тимчасова;
- за напруженістю: динамічна (радикальна); поміркована; формальна;

• *за суспільним резонансом*: резонансна; локальна.

На нашу думку, найбільш актуальною та прийнятною для суспільно-географічного аналізу є змістова типізація політичної активності. Тому пропонуємо за змістом виділяти: світоглядно-комунікаційну активність, електоральну активність, протестну та професійну активність.

Первинною формою політичної активності вважаємо *світоглядно-комунікаційну* політичну активність як таку, яка формує та визначає позиції суб'єкта політичної діяльності в інших формах політичної активності. Сюди відносимо і політичну свідомість, зацікавленість та обізнаність в політиці, а також пасивну політичну активність: опрацювання політичної літератури та преси, перегляд політичних шоу та програм, інтернет-активність (тобто відвідування та прояви активності на політичних форумах, блогах, політичних спільнотах в соціальних мережах). Варто зазначити, що такий вид політичної активності найменш досліджений, оскільки об'єктивні дані про таку активність малопоширені, або відсутні як такі взагалі. Єдиним джерелом інформації про світоглядно-комунікаційну активність можуть виступати соціологічні опитування та анкетування.

На нашу думку, *електоральна активність* – це усвідомлена форма політичної активності індивіда/групи, що визначає активну (пасивну) участь потенційного виборця у виборчому процесі. Суб'єктами електоральної активності виступають – індивіди; соціальні групи і верстви; культурно-професійні, етнонаціональні, конфесійні та політично згуртовані спільноти; всі дорослі громадяни державно-організованих суспільств, за винятком тих осіб які визнані недієздатними; врешті, міжнародні спільноти. Електоральна активність є як загальнонаціональною, так і регіональною. Регіональні електоральні активності є складовими загальнонаціональної та розвиваються в її рамках, пристосовуючи загальнодержавні формальні та неформальні електоральні стандарти до певних територіальних спільнот. Електоральну активність населення доцільно аналізувати через призму трьох показників – електорального потенціалу, електоральної явки та електоральних переваг.

Електоральний потенціал регіону – це показник наявного в регіоні населення, що здатне за інших сприятливих умов здійснювати електоральну активність. *Електоральної явки* являє собою відсоток виборців, які брали участь в голосуванні (не слід плутати із загальною чисельністю дорослого повносправного населення, адже це показник електорального потенціалу. Явка – це лише ті особи, які взяли участь в виборчому процесі безпосередньо в день виборів чи референдуму, навіть за умови протестного голосування («проти усіх») [4]. *Електоральні переваги* – це ставлення суб'єктів політичної активності до певних процесів та явищ, які мають місце бути в політичній сфері регіону/держави. Тобто можна говорити про традиційні в політології праві-ліві, консервативні-ліберальні та ін. переваги [4].

В українській політико-географічній науці

проблема електоральної активності є частково досліджуваною. У цій царині працюють В. Бортников, А. Голод, В. Карасьов, М. Погребинський, Є. Хан, О. Шаблій та багато інших науковців [1–4]. Проте, у межах цього напрямку часто недостатньо аналізуються регіональні аспекти.

Не менш важливою є *протестна форма* політичної активності. Під протестною активністю пропонуємо розуміти такий вид політичної активності, що являє собою різновид дії індивіда, групи людей, суспільної спільноти (прошарок, клас, нація, і т.ін.), маси на сформовану в суспільстві політичну ситуацію чи конкретні дії влади, які зачіпають інтереси громадянина і названих груп населення. Протестна активність звернена здебільшого до представників влади, а його мета – зміна політичної ситуації, інколи, аж до повної зміни політичного курсу та режиму.

У політичній науці існує багато класифікацій політичних протестів: за тематикою, формою, характером дії, масштабом, тривалістю, складом учасників, рівнем усвідомленості, інтенсивністю, результатом.

Найбільш повною, на нашу думку, є типізація протестної активності за *тематикою*: *політична* – протести, що стосувалися політичних рішень влади, проти або на підтримку конкретних політиків, політичних партій чи уряду загалом, включаючи протести в рамках електоральних компаній на підтримку того чи іншого кандидата; *ідеологічна* – історичні та ідеологічні питання, в більшості випадків пов'язані з регіональним поділом в Україні: український та російський націоналізми, ставлення до СРСР, ОУН-УПА проблеми, що стосуються Другої світової війни, питання розміщення Російського Чорноморського флоту в Севастополі, конфлікти довкола розколу Української православної церкви, акції, присвячені Голодомору, Дню Незалежності тощо; *соціально-економічна* – протести навколо соціально-економічних питань; найчастіше до них належать антизабудовні конфлікти, робітничі протести (насамперед через затримку заробітної платні), житлові права (зокрема, протести проти виселення з гуртожитків), екологічні конфлікти, комунальні послуги, громадський транспорт, охорона здоров'я, освіта та інші; *на захист громадянських прав* – захист громадянських прав і свобод (насамперед свободи слова), протести проти зловживань міліції, незаконних дій державних службовців, корупції тощо.

Дуже різноманітними є *форми* протестної активності. Найпоширенішими є: блокування, бойкот, бунт, вандалізм, голодування, демонстрація, мітинг, акція мовчання, петиція, повстання, страйк, тероризм, флешмоб та ін.

Теоретичні, методичні засади дослідження протестної активності заклали здебільшого іноземні науковці – Дж. Егню, Р. Джонсон, П. Тейлор, С. Верба.

Важливою формою політичної активності є *професійна політична активність*, під якою ми розуміємо участь та діяльність населення (мова йде про офіційне членство, а не симпатизування чи діяльність на волонтерських засадах) в офіційно зареєстрованих громадських та політичних об'єднаннях, які,

як правило, беруть участь у виборчому процесі.

Висновки. Політичну активність традиційно розглядають як одну з форм суспільної активності людини. Вона є об'єктом дослідження багатьох суспільних наук, кожна з яких звертає увагу на той чи інший аспект досліджуваного явища. Просторовий аспект, що полягає у вивченні територіальних закономірностей поширення певних типів/видів/класів/форм політичної активності, аналізі

її геопросторової організації та ролі в розвитку регіональних суспільних систем є особливо актуальним. Адже він дає можливість виявити всі специфічні риси прояву політичної активності населення, її компонентно-функціональні особливості та геоторіальну організацію. Тому суспільно-географічний напрям у сучасних дослідженнях політичної активності є особливо перспективним і потребує подальших наукових пошукув.

Список використаних джерел:

1. Milbrath L., Goel M.L. *Political participation*. Chicago, 1977.
2. Veber M. *Osnovnye sotsiologicheskie poniatia* // Veber M. *Izbrannye proizvedeniia*. – М., 1990. – 603 s. [Вебер М. *Основные социологические понятия* // Вебер М. *Избранные произведения*. – М., 1990. – 603 с.]
3. Karpenko O.M., Lamanov I.A. *Molodezh v sovremennoe politicheskoe protsessе v Rossii*. – М.: Izd-vo SGU, 2006. [Карпенко О.М., Ламанов И.А. *Молодёжь в современном политическом процессе в России*. – М.: Изд-во СГУ, 2006].
4. Lipset S. *Politicheskii chelovek. Sotsyalnye osnovy politiki*. – М., 1998. [Липсет С. *Политический человек. Социальные основы политики*. – М., 1998].
5. Marienko B.S. *Psikhologichni aspekty politychnoi aktyvnosti ta radykalizmu* // *Naukovi studii z politychnoi psykholohii*. – К.: ДОК-К, 1996. – Вип. 2. – С. 80-87. [Мар'єнко Б.С. *Психологичні аспекти політичної активності та радикалізму* // *Наукові студії з політичної психології*. – К.: ДОК-К, 1996. – Вип. 2. – С. 80-87].
6. Myrosh M.V. *Poniattia, struktura i typizatsia politychnoi aktyvnosti v systemi suspilno-geografichnykh znan* // *Geopolityka i ekogeodynamika regioniv (Krymskyi Naukovyi tsentr NAN Ukrainy i MON Ukrainy, Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V.I. Vernadskoho MON Ukrainy)*. – Том 10. Випуск 2. – Симферополь, 2014. – С. 158-164. [Мирош М.В. *Поняття, структура і типізація політичної активності в системі суспільно-географічних знань* // *Геополітика і екогеодинаміка регіонів (Кримський Науковий центр НАН України і МОН України, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського МОН України)*. – Том 10. Випуск 2. – Симферополь, 2014. – С. 158-164].
7. Olshanskiy D.V. *Osnovy politicheskoi psikhologii*. – Ekaterinburg: *Delovaya kniga*, 2001. – 496 s. [Ольшанский Д.В. *Основы политической психологии*. – Екатеринбург: *Деловая книга*, 2001. – 496 с.]
8. Olshanskiy D.V. *Politiko-psikhologicheskii slovar*. – М., 2002. [Ольшанский Д.В. *Политико-психологический словарь*. – М., 2002].
9. Petrunko O.V. *Motyvy vidchuzhennia suchasnoi molodi vid aktyvnoi politychnoi diialnosti* // *Pedagogika i psykholohiia*. – 1996. - № 1. – С. 98-101. [Петрунко О.В. *Мотиви відчуження сучасної молоді від активної політичної діяльності* // *Педагогіка і психологія*. – 1996. - № 1. – С. 98-101].
10. Petukhov V.V. *Politicheskie tsennosti i povedenie srednego klassa* // *Sotsys*. – 2000. - № 3. – С. 23-33., s. 27-30. [Петухов В.В. *Политические ценности и поведение среднего класса* // *Социс*. – 2000. - № 3. – С. 23-33., с. 27-30].
11. Picha V.M., Khoma V.M. *Politologiia*. – К.: «Karavela», Lviv: «Novyyi Svit – 2000», 2001. – 344 s. [Піча В.М., Хома В.М. *Політологія*. – К.: «Каравелла», Львів: «Новий Світ – 2000», 2001. – 344 с.]
12. *Politicheskii protsess: osnovnye aspekty i sposoby analiza. Sb. uch. mat. / Pod red. E.Yu. Meleshkinoi*. – М., 2001. – С. 155-156. [Политический процесс: основные аспекты и способы анализа. Сб. уч. мат. / Под ред. Е.Ю. Мелешкиной. – М., 2001. – С. 155-156].
13. *Sotsialnaia psikhologiia / Pod red. A.L. Zhuravleva*. – М.: *Per Se*, 2002. – 350 s. [Социальная психология / Под ред. А.Л. Журавлева. – М.: *Per Se*, 2002. – 350 с.]
14. Sharp Dzh. *Ot totalitaryzma k demokratii. Izdanie Voenno-Derzhavnogo Soiuzа Rossii*. – М., 2005. [Шарп Дж. *От тоталитаризма к демократии. Издание Военно-Державного Союза России*. – М., 2005].

Summary

Mariya Myrosh. STANDARDIZATION OF POLITICAL ACTIVITY (HUMAN GEOGRAPHICAL ASPECT).

This paper analyzes the main approaches of modern science to definitions phenomenon of political activity as such, a comprehensive study that can not exercise within one of the social sciences and which requires a multidisciplinary approach. The author definition of political activity has been proposed. The existing approaches to possible copy-right structuring classifications and forms of political activity, including the German political scientist M. Weber, American political scientists K. Dzhandu, J. Barry and G. Goldman, Russian scientists A. Karpenko and I. Lomanovym have been characterized.

The classification of forms of political activity by the criteria of: legality ("conventional" (legitimate) and "non-conventional" (illegitimate) forms), the level of awareness (autonomous and mobilization), to the existing political regime (S. Lipset and S. Huntington), measurement "mobile" (active) - "immobile" (latent) forms (political psychologist D. Olshansky), meaning "active-passive" (political psychologist B. Mar'yenko) and introduced additional criteria – the

subject, organization, type of manifestation, intensity, manifestations, lifetime, intensity and publicity have been analyzed.

Own attempt to classify political activity for which in its structure identified 5 components: worldview (political consciousness, awareness and interest in politics); information and cognitive and communication (elaboration of political literature and the press, watching shows and political programs, Internet activity); electoral (voter participation in elections and election campaigns); professional (active citizens, political parties, movements, associations, professionally engaged in political activities); protest (popular participation in protests); and 3 levels of display activity: low (simple reaction to stimuli, impulses coming from the political system); average (participation in activities related to personal delegation of authority, implementation of individual situation, one-off orders); high (relatively constant fulfillment of specific political functions within political institutions) has been done.

Key words: political activity, forms, types, levels and components of political activity, conventional and unconventional, independent and mobilization, «mobile» and «immobile» political activity, kvaziactivity.